

بررسی تأثیر نوع مالکیت شرکت بر رابطه بین مدیریت سود و حق الزحمه حسابرسی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

دکتر سعید جبارزاده کنگرلوئی^۱ ©

دانشیار گروه حسابداری، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران

اصغر دمیرچی^۲

دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ارومیه

(تاریخ دریافت: ۲۸ فروردین ۱۳۹۶؛ تاریخ پذیرش: ۰۳ مرداد ۱۳۹۶)

هدف پژوهش حاضر، بررسی تأثیر نوع مالکیت شرکت بر رابطه بین مدیریت سود و حق الزحمه حسابرسی در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشد. دوره زمانی پژوهش، ۱۳۹۴-۱۳۸۴ بوده و ۹۹ شرکت به عنوان نمونه انتخاب شده است. برای تجزیه و تحلیل داده های پژوهش در حالت تلفیقی (ترکیبی)، از مدل های رگرسیونی چند متغیره و از نرم افزار EViews استفاده شده است. متغیر مستقل استفاده شده در این پژوهش مدیریت سود بر اساس شاخص های جونز تعدیل شده، کوتاری و کازنیک، متغیر وابسته پژوهش، حق الزحمه حسابرسی، متغیرهای کنترلی نرخ رشد، فرصت سرمایه گذاری، اندازه شرکت و اهرم مالی و متغیر تعدیل کننده نوع مالکیت شرکتی (مجازی) نیز استفاده شده است. یافته های پژوهش نشان می دهد که متغیر مدیریت سود (اقدام تعهدی اختیاری) بر حق الزحمه حسابرسی شرکت ها، تأثیر ندارد. این در حالی است که در شرکت های دارای مالکیت عمده خصوصی، علی رغم بالا بودن مدیریت سود بر حسب معیارهای مختلف، میزان هزینه حسابرسی به طور قابل ملاحظه ای پایین بوده است. همچنین، تأثیر نوع مالکیت شرکتی و فرصت سرمایه گذاری شرکت ها بر حق الزحمه حسابرسی، منفی و معنی دار و تأثیر اندازه شرکت بر حق الزحمه حسابرسی، مثبت و معنی دار بوده است.

واژه های کلیدی: مدیریت سود، حق الزحمه حسابرسی، اقدام تعهدی اختیاری، نوع مالکیت شرکتی و شرکت های بورسی.

¹ s.jabbarzadeh@iaurmia.ac.ir

² asghar.damirchi@gmail.com

مقدمه

مشکلات نمایندگی در نتیجه تضاد منافی که میان مدیران و سهامداران وجود دارد، ایجاد می شود. همچنین، همین تضاد منافع به نحو دیگری میان سهامداران کنترل کننده شرکت (سهامداران عمده) و سهامداران اقلیت وجود دارد. وجود چنین تضاد منافی باعث ایجاد مسایل و مشکلات نمایندگی و در نتیجه منجر به هزینه های نمایندگی شده که به شرکت و ذینفعان آن منتقل می شود. در همین راستا هزینه های نمایندگی ناشی از تلاش های مالکان برای کنترل مدیران، اغلب قابل توجه و با اهمیت است. از سوی دیگر نیز مدیران مایلند ثابت کنند که آنها نسبت به منافع سهامداران مسئول بوده و به دنبال افزایش ثروت سهامداران هستند [۱۶]. بنابراین هر دو گروه (مالکان و مدیران) مایل به استفاده از خدمات حسابرسی مستقل هستند. بدین ترتیب حسابرسی به عنوان راهکاری کارآمد برای محدود کردن اختیارات مدیران در روابط قراردادی محسوب می شود. صورت های مالی بخش عمده ای از اطلاعات مورد نیاز سرمایه گذاران و اعتباردهندگان یک شرکت را تامین می کند. براساس چنین سطح اعتمادی به صورت های مالی، نقش حسابرسان نیز حیاتی است [۲۰]. حسابرسی صورت های مالی امری ضروری است، زیرا صورت های مالی حسابرسی شده می تواند این اطمینان را برای سرمایه گذاران و اعتباردهندگان فراهم کند که اطلاعاتی معتبر و قابل اتکا در اختیار آنها قرار گرفته است. با توجه به نقش کنترلی و اعتباردهی حسابرسان و وجود سطوح متفاوت کیفیت مؤسسات حسابرسی از یک سو و همچنین وجود انگیزه ها و مسایل مختلف مانند مدیریت سود در تهیه و ارائه اطلاعات و گزارش های مالی به وسیله مدیریت از سویی دیگر، در این تحقیق، تاثیر نوع مالکیت (خصوصی / دولتی) بر رابطه بین متغیر مستقل (مدیریت سود) بر حق الزحمه حسابرسی، مورد بررسی قرار داده است.

ساختار مالکیت از ابعاد گوناگونی طبقه بندی و بررسی میشود، در صورتی که ساختار مالکیت را براساس دو متغیر سهام داران خصوصی و سهام داران دولتی تقسیم نمائیم سهام در اختیار سهام داران دولتی از بخش های اصلی مالکیت بیرونی شرکت ها تلقی می شود. ماهیت (دولتی یا نهادی) سهام داران بیرونی ممکن است بر ریسک انتقال ثروت از سهام داران اقلیت و مؤثر بودن نظارت سهام داران عمده بر فعالیت شرکت و به طور خاص گزارش گری مالی و در نتیجه حق الزحمه حسابرسی تأثیرگذار باشد [۱۲].

به طور کلی بررسی عوامل تأثیرگذار بر حق الزحمه حسابرسی از اهمیت زیادی برخوردار است. زیرا عدم توجه به این عوامل و قیمت گذاری حسابرسی به عنوان یک کالای همگن و غیر رقابتی می تواند تأثیرات منفی بر استقلال و کیفیت کار حسابرسی بگذارد [۹]. نگرانی مهم در خصوص کیفیت گزارش حسابرسی ارائه شده توسط حسابرسان در این است که ممکن است بین حسابرسان و مدیریت شرکت وابستگی مالی و نیز نوعی ایجاد فشار مدیریت از جمله تهدید به تغییر حسابرسان توسط مدیریت شرکت به حسابرسان در خصوص کیفیت گزارش حسابرسی بوجود آید. بدیهی است این ایجاد فشار ممکن است در شرکتها با توجه به نوع مالکیت با در نظر گرفتن انگیزه های خاص هر کدام (دولتی/خصوصی) متفاوت باشد. سؤال اصلی این تحقیق این است که: آیا بین مدیریت سود (اقدام تعهدی اختیاری) و حق الزحمه حسابرسی در شرکتها با تاکید بر نوع شرکت (دولتی، خصوصی) رابطه معناداری وجود دارد؟

مبانی نظری و پیشنهاد پژوهش

حق‌الزحمه حسابرسی شامل هر گونه وجهی است که بابت ارائه خدمات حسابرسی و طبق توافق یا قرارداد به حسابرس یا مؤسسه حسابرسی پرداخت میشود. در واقع بهای هر خدمت یا کالا، قیمتی است که مصرف‌کننده برای استفاده از آن حاضر به پرداخت است. اما در عمل این فرمول در کشورهای فاقد اقتصاد رقابتی، کارایی نداشته و قیمت را با انحصارات یا حداقل مزد معیشتی تعیین می‌کنند. حق‌الزحمه حسابرسی بر اساس بهای تمام شده خدمات بکار رفته در فرآیند حسابرسی بعلاوه تخمینی از زیان‌های آتی ناشی از مسئولیت حسابرسی در برابر گزارش صادر شده، تعیین خواهد شد. [۱۹].

تضاد منافع بین مدیران و مالکان (سهامداران)، احتمال خطر ارائه اطلاعات غیر قابل اتکا را افزایش میدهد. سود به عنوان مهمترین منبع اطلاعاتی در دسترس استفاده‌کنندگان میتواند توسط مدیریت شرکت با انگیزه‌های مختلف مورد دستکاری واقع شود [۱۷].

اسکات (۲۰۰۳)، مدیریت سود را به عنوان اقدام آگاهانه به عمل آمده توسط مدیریت در خصوص چگونگی گزارش سود، جهت رسیدن به اهداف خاص به گونه‌ای که منطبق با اصول حسابداری باشد، تعریف میکند [۱۸]. با توجه به اینکه شرکتها انگیزه کافی برای مدیریت سود دارند، ارزش حسابرسی افزایش مییابد زیرا حسابرسی انگیزه فرصت‌طلبی مدیریت در صورت‌های مالی را کاهش میدهد. هر چه انگیزه‌های شرکت برای مدیریت عملکرد حسابداری آن قوی‌تر باشد، ارزش حسابرسی به عنوان یک ابزار نظارت حاکمیت شرکتی افزایش مییابد [۱۳].

بنابر این مدیریت سود زمانی رخ می‌دهد که مدیران در گزارشگری مالی و در سازماندهی معاملات از قضاوت استفاده کرده و گزارشات مالی را تغییر دهند به گونه‌ای که برخی از ذینفعان نسبت به عملکرد اقتصادی شرکت گمراه شوند یا نتایج قراردادهایی را تحت تاثیر قرار دهند که به اعداد حسابداری وابسته هستند. به هر حال، مدیریت سود بر خلاف تقلب مستلزم انتخاب رویه‌های حسابداری و برآوردهایی است که مطابق اصول پذیرفته شده حسابداری هستند. از سوی دیگر، مدیران میتوانند از مدیریت سود برای کسب سود از سهامداران استفاده کنند. این سودها می‌توانند به شکل افزایش پاداش یا کاهش احتمال اخراج آنها در زمان عملکرد ضعیف باشند.

کرمشاهی، بهنام (۱۳۹۵) در بررسی تاثیر کیفیت حسابرسی بر هزینه نمایندگی، مدیریت سود و محافظه کاری در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران نشان داد با افزایش کیفیت حسابرسی هزینه نمایندگی و محافظه کاری افزایش مییابد به عبارت دیگر افزایش کیفیت حسابرسی با هزینه نمایندگی و محافظه کاری رابطه مستقیم وجود دارد. همچنین با افزایش کیفیت حسابرسی، مدیریت سود کاهش مییابد. به عبارت دیگر افزایش کیفیت حسابرسی با مدیریت سود رابطه معکوس دارد. [۷]

نیکبخت و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی نشان دادند بین شرکتهای عرضه‌کننده اولیه و سایر شرکتهای تفاوت معناداری در مدیریت سود وجود ندارد، به این معنی که انگیزه حداکثرسازی قیمت در عرضه اولیه دارای وزن بیشتری در مقایسه با سایر انگیزه‌های مدیریت سود در بازار نیست. [۱۱]

خیاط و کامیابی (۱۳۹۵) در پژوهش انجام یافته نشان می‌دهند که میان حق‌الزحمه حسابرسی و حسابرسی نخستین در هر دو بخش دولتی و خصوصی رابطه معنی داری و مثبت وجود دارد. هم‌چنین میان متغیرهای مدت تصدی حسابرِس، گزارش زیان، اندازه شرکت، نسبت بدهی با حق‌الزحمه حسابرسی در بخش خصوصی رابطه معنی دار وجود دارد. اما میان بازده دارایی و حق‌الزحمه حسابرسی رابطه معنی دار وجود ندارد. [۱]

نیک بخت و تنانی (۱۳۸۹) در تحقیق انجام یافته نشان دادند که متغیرهای حجم عملیات (اندازه) شرکت، پیچیدگی عملیات شرکت، نوع مؤسسه حسابرسی و تورم ارتباط معنی داری با حق‌الزحمه حسابرسی دارند، ولی متغیرهای ریسک حسابرسی و تحصیلات و تجربه مسؤول تهیه کننده صورتهای مالی، با متغیر وابسته (حق‌الزحمه حسابرسی) فاقد ارتباط آماری بودند. [۱۰]

ملکیان و نیکروان فرد (۱۳۹۴) در پژوهشی نشان دادند که تأثیر مثبت میزان مالکیت نهادی بر دستمزد حسابرسی و تأثیر منفی تمرکز مالکیت نهادی بر دستمزد حسابرسی است؛ هم‌چنین میزان مالکیت دولتی نیز تأثیر منفی بر دستمزد حسابرسی داشته؛ اما تمرکز مالکیت دولتی تأثیر معناداری بر دستمزد حسابرسی ندارد. [۸]

درخشی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی نشان دادند که تمرکز مالکیت و مالکیت دولتی بر حق‌الزحمه حسابرسی تأثیر مثبت و مالکیت سرمایه‌گذاران نهادی تأثیر منفی بر آن دارد. [۲]

رجبی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی نشان دادند که بین حق‌الزحمه حسابرسی و کیفیت سود و استقلال هیئت مدیره رابطه معناداری وجود ندارد. هم‌چنین متغیرهای اهرم مالی، زیان ده بودن شرکت در سال مالی قبل و بازده دارائیها دارای رابطه معناداری با قیمت گذاری خدمات حسابرسی نمی‌باشند. اما متغیرهای اندازه شرکت، نوع مؤسسه حسابرسی، عمر شرکت از زمان پذیرش در بورس و نسبت دارایی‌های جاری به مجموع دارایی‌ها، رابطه مثبت و معناداری با قیمت گذاری خدمات حسابرسی دارند. [۳]

علوی طبری و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی آن‌ها نشان داد که دو عامل درصد مالکیت نهادهای دولتی و شبه دولتی و نوع حسابرِس با حق‌الزحمه حسابرسی رابطه مستقیم دارد. اما متغیرهایی مانند اندازه شرکت، نسبت جاری، تغییر حسابرِس، درصد مالکیت سهامدار عمده، نسبت مدیران غیر موظف، میزان سهام شناور، نوع اظهار نظر حسابرِس رابطه‌ای معنی دار با حق‌الزحمه حسابرِس ندارند. [۶]

مهرانی و جمشیدی (۱۳۹۰) صاحبکاران بزرگ دارای امکانات و ثروت بالایی هستند و در هنگام ورشکستگی احتمال دارد بر علیه مؤسسه حسابرسی اقامه دعوا کنند. چنین ریسک بالایی سبب می‌شود که مؤسسه‌های بزرگ حسابرسی، برای خنثی کردن اثر مخاطرات بالا، حق‌الزحمه حسابرسی بیشتری را مطالبه کنند. در بازار حسابرسی، مؤسسه‌های حسابرسی بزرگ رقابت کمتری را در مقایسه با مؤسسات کوچک احساس می‌کنند بنابراین، در چنین بازاری، آنها قادر هستند تا حق‌الزحمه بالایی را در حسابرسی از آن خود کنند. [۹]

سجادی و همکاران (۱۳۸۵) اندازه شرکت نمایانگر اهرم شرکت، برتری رقابتی شرکت، توانایی مدیریت، کارایی اطلاعات و در نهایت ریسک کلی شرکت است. در مورد اندازه شرکت، موسسه تحقیقاتی ایران اسکالیف میگوید: اندازه شرکت یک شمشیر دولبه است. شرکتهای بزرگ دارای کنترل داخلی قوی، کار حسابرسی پیچیده ولی حق الزحمه بالا برای حسابرسان هستند. از طرف دیگر شرکتهای کوچک حق الزحمه کم می پردازند ولی کارشان هم ساده تر است. [۵]

رجبی و محمدی خشویی (۱۳۸۷) سهامدار عمده درگیر فعالیتهای شرکت است ممکن است بر کنترل های داخلی و فعالیت های شرکت کنترل داشته باشد بنابراین باعث کاهش حجم رسیدگی های حسابرسی و کاهش حق الزحمه های حسابرسی خواهد شد. از سوی دیگر، هر سهامدار عمده غیرموظف ممکن است از این تاثیر برای افزایش حسابرسی مستقل به منظور جبران کمبود کنترلهای وی بر دیگر تصمیمات داخلی استفاده کند. [۴]

گریفین و لونت (۲۰۱۱) در پژوهش خود نشان دادند که حق الزحمه حسابرس رابطه ای معنی دار با عواملی چون نوع گزارش حسابرسی، تغییر حسابرس، نوع صنعت، نسبت جاری، تعداد بخش های واحد تجاری، اندازه صاحبکار دارد. [۱۵]

دنیس و مک کونل (۲۰۰۳) مالکیت دولتی را این گونه تعریف کردند: مالکیت دولتی نوع جالبی از تعدد سهامداران در عین تمرکز مالکیت است. در واقع نویسندگان بر این باورند که شرکتهای دولتی، مالکان بسیاری دارند که در سراسر کشور پراکنده اند و در عین حال مدیریت آن به دست دولت مردان متمرکز شده است. از دید نویسندگان، این سهامداران به دلیل سهم اندک از شرکت و نداشتن منفعت در جریانهای نقدی شرکت به طور مستقیم، هیچ انگیزه شخصی برای نظارت بر مدیران ندارند. در نتیجه، به نوعی ریسک شرکتهای دولتی را افزایش خواهند داد. [۱۴]

بن علی و لسیچ (۲۰۱۲) اعتقاد دارند که هزینه های نظارتی در شرکتهای دولتی کمتر است. به دلیل اینکه دولت مردان با انگیزه حسن شهرت، بر مدیران نظارت کافی خواهند داشت و دیگر اینکه وجود مالکیت دولتی و نوعی سازو کار حمایت از سرمایه داران، به خصوص سرمایه داران اقلیت است. [۱۲]

فرضیه های پژوهش

الف) بین مدیریت سود و حق الزحمه حسابرسی (اقدام تعهدی اختیاری) رابطه وجود دارد.

ب) نوع مالکیت شرکتی بر رابطه بین مدیریت سود و حق الزحمه حسابرسی (اقدام تعهدی اختیاری) شرکتها تاثیر دارد.

روش پژوهش

پژوهش انجام یافته از لحاظ هدف، کاربردی بوده و روش پژوهش آن از نوع «علی» یا «پس رویدادی» بوده است. پژوهش انجام یافته از لحاظ روش اجرا در زمره پژوهشهای همبستگی قرار داشته است. جامعه آماری این پژوهش از کلیه شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی ۱۳۸۴ الی ۱۳۹۴ (دوره ۱۱ ساله) تشکیل گردیده است. نمونه آماری شامل شرکتهایی است که دارای ویژگیهای زیر بوده اند:

۱- به لحاظ افزایش قابلیت مقایسه، دوره مالی آنها منتهی به ۲۹ اسفندماه باشد.

۲- جهت همگن بودن دادهها، در طی دوره مورد بررسی (۱۳۸۴-۱۳۹۴) تغییر سال مالی نداشته باشد.

۳- اطلاعات مالی لازم به منظور استخراج دادههای مورد نیاز در دسترس باشد.

۴- جزء شرکت‌های مالی (مانند بانک‌ها و مؤسسات مالی) و شرکت‌های سرمایه‌گذاری یا شرکت‌های واسطه‌گری مالی نباشند. زیرا این صنایع، قانون‌مند و ماهیت عملیات آن‌ها با بقیه شرکت‌ها متفاوت است.

۵- زیان‌ده نباشند.

لازم به ذکر است که در اینجا جهت تعیین نمونه آماری از روش غربالگری استفاده شد. به این صورت که شرکت‌های حائز شرایط بالا انتخاب و سایر شرکت‌ها حذف گردیده است.

مدل پژوهش و متغیرهای آن

متغیر وابسته در این پژوهش حق‌الزحمه حسابرسی است که برای سنجش آن از لگاریتم طبیعی هزینه حسابرسی شرکت‌ها در پایان سال مالی استفاده می‌گردد. متغیر مستقل این پژوهش مدیریت سود است که برای سنجش آن از مدل تعدیل شده جونز (ارائه شده توسط رونن و یاری، ۲۰۰۸)، مدل کوتاری و همکاران (۲۰۰۵) و مدل جریان نقد جونز توسعه یافته کازنیک (۱۹۹۹) استفاده شد. مدل تعدیل شده جونز به شرح زیر است:

$$\frac{TAC_{it}}{TA_{it-1}} = \alpha_0 + \alpha_{1j} \left(\frac{1}{TA_{it-1}} \right) + \frac{\alpha_{2j}(\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it})}{TA_{it-1}} + \alpha_{3j} \left(\frac{PPE_{it}}{TA_{it-1}} \right) + \varepsilon_{it}$$

که در آن داریم:

TAC_{it} = جمع اقلام تعهدی، TA_{it-1} = جمع دارایی‌های، ΔREV_{it} = تغییرات درآمد، ΔREC_{it} = تغییرات حساب‌ها و اسناد دریافتی، PPE_{it} = مبلغ ناخالص اموال، ماشین آلات و تجهیزات، ε_{it} = مجموع خطای رگرسیون.

سیس این ضرایب برآوردی حاصل از رگرسیون‌های شرکت تحت مطالعه برای برآورد میزان اقلام تعهدی مدیریت شده برای هر شرکت نمونه از طریق کسر نمودن اقلام تعهدی مدیریت نشده از جمع اقلام تعهدی به شرح زیر بدست می‌آید.

$$EM_{it} = \frac{TAC_{it}}{TA_{it-1}} - \left(\alpha_0 + \alpha_{1j} \left(\frac{1}{TA_{it-1}} \right) + \frac{\alpha_{2j}(\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it})}{TA_{it-1}} + \alpha_{3j} \left(\frac{PPE_{it}}{TA_{it-1}} \right) \right)$$

که در آن داریم:

EM_{it} = اجزای مدیریت شده اقلام تعهدی شرکت i در پایان سال مالی t

$$\frac{TAC_{it}}{TA_{it-1}} = \alpha_0 + \frac{\alpha_{1j}(\Delta REV_{it})}{TA_{it-1}} + \alpha_{2j} \left(\frac{PPE_{it}}{TA_{it-1}} \right) + \alpha_{3j}(ROA_{it}) + \varepsilon_{it}$$

که در آن داریم:

ROA_{it} = بازده دارایی‌های شرکت i در پایان سال مالی t سایر متغیرها قبلاً توضیح داده شده‌اند.

مدل کازنیک: که در واقع مدل جریان نقد توسعه یافته است به شرح زیر می‌باشد:

$$\frac{TAC_{it}}{A_{it-1}} = \alpha_{it} \left(\frac{1}{A_{it-1}} \right) + B_{it} \left(\frac{\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}}{A_{it-1}} \right) + B_{2it} \left(\frac{PPE_{it}}{A_{it-1}} \right) + B_{3it} \left(\frac{\Delta CFO_{it}}{A_{it-1}} \right) + \varepsilon_{it}$$

که در آن داریم:

ΔCFO_{it} = تغییر در جریان‌های نقد عملیاتی شرکت i طی سال‌های $t-1$ تا t سایر متغیرها قبلاً توضیح داده شده‌اند.

متغیرهای کنترلی به عنوان سایر عوامل مؤثر بر مدیریت سود عبارتند از:

نرخ رشد: GROWTH. فرصت سرمایه‌گذاری: MTB. اندازه شرکت: SIZE. اهرم مالی: LEV.

متغیر تعدیل‌کننده رابطه بین حق‌الزحمه حسابرسی و مدیریت سود در پژوهش حاضر، نوع مالکیت شرکتی است که برای سنجش آن از متغیر مجازی (دو وجهی) استفاده می‌گردد. بدین صورت که برای شرکت‌های دارای مالکیت دولتی، مقدار آن ۰ و برای شرکت‌های با مالکیت خصوصی مقدار آن ۱ لحاظ می‌گردد.

نتایج پژوهش

جدول ۱- آمار توصیفی متغیرهای کمی پژوهش در سطح کل شرکت‌ها

متغیرها	تعداد	میانگین	میانه	ماکزیمم	مینیمم	انحراف معیار	آماره جاکربرا	احتمال جاکربرا
حق‌الزحمه حسابرسی AF	۱۰۸۹	۶/۳۳	۶/۲۱	۹/۶۱	۴/۳۲	۰/۹۶	۲/۷۸۸	۰/۲۴۸
مدیریت سود جونز تعدیل شده AJEM	۱۰۸۹	۰/۰۰۲	-۰/۰۰۳	۰/۷۰	-۰/۶۷	۰/۱۳	۲/۱۶۳	۰/۳۳۹
مدیریت سود کوتاری KOEM	۱۰۸۹	۰/۰۰۳	۰/۰۰۲	۰/۷۱	-۰/۶۴	۰/۱۲	۲/۲۲۵	۰/۳۲۹
مدیریت سود کازنیک KAEM	۱۰۸۹	۰/۰۰۱	-۰/۰۰۲	۰/۸۹	-۰/۴۴	۰/۱۱	۲/۶۴۳	۰/۲۶۷
نرخ رشد GROWTH	۱۰۸۹	۰/۱۱۸	۰/۱۱۵	۱/۱۴	-۰/۷۳	۰/۳۵	۱۲۱/۴	۰/۰۰۰
فرصت سرمایه‌گذاری MTB	۱۰۸۹	۲/۷۳	۱/۸۸	۱۵/۰۷	۰/۲۷	۲/۵۸	۲۵۷/۶	۰/۰۰۰
اندازه شرکت SIZE	۱۰۸۹	۲۶/۸۶	۲۶/۸۷	۳۲/۶۸	۲۳/۰۷	۱/۵۴	۷۵/۸	۰/۰۰۰
اهرم مالی LEV	۱۰۸۹	۰/۶۰	۰/۶۲	۰/۹۳	۰/۱۲	۰/۱۸	۲۳/۹	۰/۰۰۰

نتایج آمار توصیفی متغیرهای کمی پژوهش حاکی از آن است که شرکت‌های مورد بررسی به طور متوسط از نرخ رشد ۱۱٪ بر حسب میزان رشد فروش و به طور میانگین از اهرم مالی ۶۰٪ بر اساس نسبت بدهی به دارایی برخوردار بوده‌اند. نتایج آماره جاکربرا حاکی از نرمال بودن متغیر وابسته

(حق الزحمه حسابرسی) و متغیرهای مستقل (مدیریت سود بر حسب شاخص‌های مختلف) طی دوره پژوهش است.

جدول ۲- توزیع فراوانی متغیر کیفی پژوهش در سطح کل شرکت‌ها

متغیر	فراوانی نسبی (درصد)	فراوانی مطلق (سال- شرکت)
نوع مالکیت OT	٪۴۷	۵۱۰

نتایج حاکی از آن است که ٪۴۷ سال-شرکت‌های مورد بررسی یعنی ۵۱۰ سال-شرکت (۵۱۰=۱۰۸۹*٪۴۷) طی دوره پژوهش، دارای مالکیت عمده خصوصی بوده‌اند

جدول ۳- آزمون همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیرها متغیرها	AF	AJEM	KOEM	KAEM	OT	GROWTH	MTB	SIZE	LEV
حق الزحمه حسابرسی AF	۱								
مدیریت سود جونز تعدیل شده AJEM	۰/۰۱	۱							
مدیریت سود کوتاری KOEM	۰/۰۱	***۰/۸۹	۱						
مدیریت سود کازنیک KAEM	۰/۰۲	***۰/۷۸	***۰/۶۳	۱					
نوع مالکیت OT	***۰/۱۵	۰/۰۳	۰/۰۲	۰/۰۳	۱				
نرخ رشد GROWTH	۰/۰۳	***۰/۱۶	۰/۰۱	***۰/۱۵	۰/۰۲	۱			
فرصت سرمایه‌گذاری MTB	***۰/۱۱	***۰/۰۳	***۰/۰۸	***۰/۰۱	***۰/۱۸	***۰/۱۵	۱		
اندازه شرکت SIZE	***۰/۶۵	۰/۰۲	***۰/۰۱	۰/۰۳	۰/۰۴	***۰/۱۲	***۰/۱۹	۱	
اهرم مالی LEV	۰/۰۲	۰/۰۴	۰/۰۲	***۰/۱۰	***۰/۱۰	***۰/۰۹	***۰/۱۴	***۰/۱۸	۱

*** معنی‌دار در سطح اطمینان ۹۵٪

* معنی‌دار در سطح اطمینان ۹۰٪

*** معنی‌دار در سطح اطمینان ۹۹٪

همبستگی بین متغیرهای پژوهش در جدول فوق نشان می‌دهد که طی دوره پژوهش، حق‌الزحمه حسابرسی با هیچ یک از معیارهای مدیریت سود، رابطه نداشته است. همبستگی مثبت و معنی‌دار بین حق‌الزحمه حسابرسی و اندازه شرکت‌ها نشان می‌دهد که شرکت‌های بزرگ بورسی، از حق‌الزحمه پرداختی بیش‌تری به حساب‌رسان طی دوره پژوهش برخوردار بوده‌اند همبستگی منفی و معنی‌دار حق‌الزحمه حسابرسی با فرصت سرمایه‌گذاری شرکت‌ها و همچنین نوع مالکیت شرکتی، حاکی از آن است که در شرکت‌های دارای نسبت بالای ارزش بازار به ارزش دفتری (شرکت‌های رشدی) و همچنین در شرکت‌های دارای مالکیت عمده خصوصی، هزینه حسابرسی به طور قابل ملاحظه‌ای، پایین بوده است. همبستگی منفی و معنی‌دار نوع مالکیت شرکتی با اهرم مالی، از یک سو و همچنین همبستگی مثبت و معنی‌دار نوع مالکیت شرکتی با فرصت‌های سرمایه‌گذاری، از سوی دیگر حاکی از آن است که شرکت‌های بورسی دارای مالکیت عمده خصوصی، از نسبت بالای ارزش بازار به ارزش دفتری و در مقابل، از سطح پایین بدهی در ساختار سرمایه برخوردار بوده‌اند.

نتایج پایایی متغیرهای پژوهش در سطح کل شرکت‌ها در جدول ریزارائه شده است.

جدول ۴- آزمون پایایی متغیرهای پژوهش

متغیرها	نوع آزمون	مقدار آماره لوین، لین و چو	احتمال آماره لوین، لین و چو
حق‌الزحمه حسابرسی AF		۲/۰۹-	۰/۰۱۸۲
مدیریت سود جونز تعدیل شده AJEM		۲۶/۹۸-	۰/۰۰۰۰
مدیریت سود کوتاری KOEM		۲۳/۹۰-	۰/۰۰۰۰
مدیریت سود کازنیک KAEM		۲۲/۹۱-	۰/۰۰۰۰
نوع مالکیت OT		---	---
نرخ رشد GROWTH		۲۶۸/۸۳-	۰/۰۰۰۰
فرصت سرمایه‌گذاری MTB		۱۹/۶۹-	۰/۰۰۰۰
اندازه شرکت SIZE		۳/۱۲-	۰/۰۰۰۹
اهرم مالی LEV		۱۰/۱۴-	۰/۰۰۰۰

برای تعیین پایایی متغیرهای پژوهش از آزمون لوین، لین و چو استفاده شده است. نتایج این آزمون بیانگر این موضوع است که متغیرهای مستقل، وابسته و کنترلی طی دوره پژوهش در سطح پایا بوده‌اند، چرا که مقدار احتمال برای آزمون مذکور کم‌تر از ۵٪ بوده است.

آزمون فرضیه اصلی اول پژوهش

بین مدیریت سود و حق‌الزحمه حسابرسی (اقلام تعهدی اختیاری) رابطه وجود دارد.

به منظور آزمون فرضیه اصلی اول پژوهش، سه مدل رگرسیونی بر اساس معیارهای مختلف مدیریت سود، یعنی مدیریت سود بر اساس شاخص‌های جونز تعدیل شده، کوتاری و کازنیک، تخمین زده شده است.

قبل از آزمون فرضیه فوق، به انتخاب الگوی مناسب برای مدل رگرسیونی بر اساس سه معیار مختلف مدیریت سود پرداخته شده است. ابتدا با استفاده از آزمون F لیمر به انتخاب مدل داده‌های تلفیقی در برابر مدل داده‌های ترکیبی پرداخته شده است.

جدول ۵- انتخاب داده‌های تلفیقی در برابر داده‌های ترکیبی (آزمون f لیمر)

مدیریت سود جونز تعدیل شده	$AF_{it} = \beta_0 + \beta_1 EM_{it} + \beta_2 GROWTH_{it} + \beta_3 SI_{it} + \beta_4 LE_{it} + \beta_5 LI_{it} + \delta_{it}$	مدیریت سود کوتاری	$AF_{it} = \beta_0 + \beta_1 K_{it} EM_{it} + \beta_2 GROWTH_{it} + \beta_3 M_{it} + \beta_4 SI_{it} + \beta_5 LE_{it} + \beta_6 LI_{it} + \delta_{it}$	مدیریت سود کازنیک	$AF_{it} = \beta_0 + \beta_1 K_{it} EM_{it} + \beta_2 GROWTH_{it} + \beta_3 M_{it} + \beta_4 SI_{it} + \beta_5 LE_{it} + \beta_6 LI_{it} + \delta_{it}$
نوع آزمون	مقدار آماره آزمون	درجه آزادی	احتمال آماره آزمون		
F لیمر- مدیریت سود جونز تعدیل شده	۱۲/۵۰	(۹۸ و ۹۸۵)	۰/۰۰۰۰		
F لیمر- مدیریت سود کوتاری	۱۲/۴۹	(۹۸ و ۹۸۵)	۰/۰۰۰۰		
F لیمر- مدیریت سود کازنیک	۱۲/۵۹	(۹۸ و ۹۸۵)	۰/۰۰۰۰		

به دلیل عدم انتخاب مدل داده‌های تلفیقی در برابر داده‌های ترکیبی بر اساس معیارهای مختلف مدیریت سود، به انجام آزمون هاسمن به منظور انتخاب الگوی اثرات ثابت ترکیبی در برابر الگوی اثرات تصادفی ترکیبی پرداخته شده است.

جدول ۶- انتخاب الگوی اثرات ثابت در برابر الگوی اثرات تصادفی (آزمون هاسمن)

مدیریت سود جونز تعدیل شده	$AF_{it} = \beta_0 + \beta_1 EM_{it} + \beta_2 GROWTH_{it} + \beta_3 SI_{it} + \beta_4 LE_{it} + \beta_5 LI_{it} + \delta_{it}$	مدیریت سود کوتاری	$AF_{it} = \beta_0 + \beta_1 K_{it} EM_{it} + \beta_2 GROWTH_{it} + \beta_3 M_{it} + \beta_4 SI_{it} + \beta_5 LE_{it} + \beta_6 LI_{it} + \delta_{it}$	مدیریت سود کازنیک	$AF_{it} = \beta_0 + \beta_1 K_{it} EM_{it} + \beta_2 GROWTH_{it} + \beta_3 M_{it} + \beta_4 SI_{it} + \beta_5 LE_{it} + \beta_6 LI_{it} + \delta_{it}$
نوع آزمون	مقدار آماره خی دو	درجه آزادی خی دو	احتمال آماره آزمون		
هاسمن- مدیریت سود جونز تعدیل شده	۲۵/۱۰	۵	۰/۰۰۰۱		
هاسمن- مدیریت سود کوتاری	۲۲/۷۳	۵	۰/۰۰۰۴		
هاسمن- مدیریت سود کازنیک	۲۴/۴۷	۵	۰/۰۰۰۲		

مقدار احتمال آماره هاسمن در جدول فوق بر اساس معیارهای مختلف مدیریت سود، کم تر از سطح معنی داری ۵٪ می باشد. بنابراین، برای آزمون فرضیه اصلی اول پژوهش بر اساس معیارهای مختلف مدیریت سود، بایستی از الگوی اثرات ثابت استفاده کرد.

جدول ۷- مدل رگرسیونی تأثیر معیارهای مختلف مدیریت سود بر حق الزحمه حسابرسی در سطح کل شرکت ها

مدیریت سود کازنیک KAEM			مدیریت سود کوتاری KOEM			مدیریت سود جونز تعدیل شده AJEM			آماره ها
احتمال	مقدار	ضرایب	احتمال	مقدار	ضرایب	احتمال	مقدار	ضرایب	متغیر مستقل
آماره t	آماره t	رگرسیونی	آماره t	آماره t	رگرسیونی	آماره t	آماره t	رگرسیونی	
۰/۳۸۹۷	-۰/۸۶	-۰/۸۱	۰/۳۸۱۶	-۰/۸۸	-۰/۸۲	۰/۳۷۱۶	-۰/۸۹	-۰/۸۴	مقدار ثابت C
۰/۸۲۹۰	۰/۲۲	۰/۰۳	۰/۷۹۲۶	۰/۲۶	۰/۰۳	۰/۶۶۰۷	۰/۴۴	۰/۰۴	مدیریت سود EM
۰/۴۶۰۹	-۰/۷۴	-۰/۰۳	۰/۴۷۶۲	-۰/۷۱	-۰/۰۳	۰/۵۲۱۱	-۰/۶۴	-۰/۰۲	نرخ رشد GROWTH
۰/۰۰۴۲	-۲/۸۷	-۰/۰۳	۰/۰۰۳۶	-۲/۹۲	-۰/۰۳	۰/۰۰۳۵	-۲/۹۳	-۰/۰۳	فرصت سرمایه گذاری MTB
۰/۰۰۰۰	۸/۰۲	۰/۲۷	۰/۰۰۰۰	۸/۰۶	۰/۲۷	۰/۰۰۰۰	۸/۰۸	۰/۲۷	اندازه شرکت SIZE
۰/۱۱۵۸	۱/۵۷	۰/۲۸	۰/۱۱۷۹	۱/۵۷	۰/۲۸	۰/۱۲۹۲	۱/۵۲	۰/۲۷	اهرم مالی LEV
۰/۰۰۰۰	۱۸/۲۲	۰/۵۵	۰/۰۰۰۰	۱۸/۲۳	۰/۵۵	۰/۰۰۰۰	۱۸/۲۱	۰/۵۵	خودرگرسیونی مرتبه اول AR(1)
مدیریت سود جونز تعدیل شده- مدل رگرسیونی ترکیبی اثرات ثابت									
ضریب تعیین شده		مقدار جازک بر باقیمانده		احتمال جازک بر باقیمانده		احتمال آماره F		آماره دوربین- واتسون	
۰/۸۰۹		۲/۳۰۹		۰/۳۱۵		۰/۰۰۰۰		۲/۳۰۱	
مدیریت سود کوتاری- مدل رگرسیونی ترکیبی اثرات ثابت									
ضریب تعیین شده		مقدار جازک بر باقیمانده		احتمال جازک بر باقیمانده		احتمال آماره F		آماره دوربین- واتسون	
۰/۸۰۹		۲/۴۵۰		۰/۲۹۴		۰/۰۱۴۳		۲/۳۰۲	
مدیریت سود کازنیک - مدل رگرسیونی ترکیبی اثرات ثابت									
ضریب تعیین شده		مقدار جازک بر باقیمانده		احتمال جازک بر باقیمانده		احتمال آماره F		آماره دوربین- واتسون	

مدیریت سود کازنیک KAEM			مدیریت سود کوتاری KOEM			مدیریت سود جونز تعدیل شده AJEM			آماره‌ها	
احتمال	مقدار	ضرایب	احتمال	مقدار	ضرایب	احتمال	مقدار	ضرایب	متغیر مستقل	
آماره t	آماره t	رگرسیون	آماره t	آماره t	رگرسیون	آماره t	آماره t	رگرسیون		
	۲/۳۰۳	۰/۰۰۰۰		۰/۱۴۰			۳/۹۲۷		۰/۸۰۹	۰/۸۲۹

نتایج حاصله در جدول فوق نشان می‌دهد که تأثیر معیارهای مختلف مدیریت سود شرکت‌ها بر حق‌الزحمه حسابرسی در سطح کل شرکت‌ها، مثبت ولی معنی‌دار نبوده است. این امر نشان می‌دهد که در سطح کل شرکت‌های مورد بررسی، حق‌الزحمه حسابرسی، مستقل از میزان مدیریت سود بر حسب معیارهای مختلف است. نتایج همچنین نشان می‌دهد که تأثیر اندازه شرکت‌ها بر حق‌الزحمه حسابرسی، مثبت و معنی‌دار بوده است. این موضوع نشان می‌دهد که شرکت‌های بزرگ بورسی، از حق‌الزحمه پرداختی بیش‌تری به حساب‌برسان طی دوره پژوهش برخوردار بوده‌اند. دیگر نتایج حاکی از تأثیر منفی و معنی‌دار فرصت سرمایه‌گذاری شرکت‌ها، بر حق‌الزحمه حسابرسی است. یعنی؛ در شرکت‌های دارای نسبت بالای ارزش بازار به ارزش دفتری (نسبت پایین ارزش دفتری به ارزش بازار)، به عبارت دیگر، در شرکت‌های رشدی، هزینه حسابرسی به طور قابل ملاحظه‌ای، پایین بوده است. با توجه به معنی‌دار نبودن تأثیر معیارهای مختلف مدیریت سود بر حق‌الزحمه حسابرسی در سطح کل شرکت‌ها، فرضیه اصلی اول پژوهش مورد تأیید واقع نمی‌شود.

آزمون فرضیه اصلی دوم پژوهش

نوع مالکیت شرکت، رابطه بین حق‌الزحمه حسابرسی و مدیریت سود (اقدام تعهدی/اختیاری) شرکت‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد. به منظور آزمون فرضیه اصلی دوم پژوهش نیز، سه مدل رگرسیونی بر اساس معیارهای مختلف مدیریت سود، یعنی مدیریت سود بر اساس شاخص‌های جونز تعدیل شده، کوتاری و کازنیک، تخمین زده شده است.

جدول ۸- انتخاب داده‌های تلفیقی در برابر داده‌های ترکیبی (آزمون f لیمر)

مدیریت سود جونز تعدیل شده	مدیریت سود کوتاری	مدیریت سود کازنیک	نوع آزمون	مقدار آماره آزمون	درجه آزادی	احتمال آماره آزمون
$AF_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 AJEM_{i,t} + \beta_2 O_{i,t} + \beta_3 AJEM_{i,t} \cdot OT_{i,t} + \beta_4 GROWTH_{i,t} + \beta_5 MTB_{i,t} + \beta_6 SIZE_{i,t} + \beta_7 LEV_{i,t} + \delta_{i,t}$	$AF_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 KOEM_{i,t} + \beta_2 O_{i,t} + \beta_3 KOEM_{i,t} \cdot OT_{i,t} + \beta_4 GROWTH_{i,t} + \beta_5 MTB_{i,t} + \beta_6 SIZE_{i,t} + \beta_7 LEV_{i,t} + \delta_{i,t}$	$AF_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 KAEM_{i,t} + \beta_2 O_{i,t} + \beta_3 KAEM_{i,t} \cdot OT_{i,t} + \beta_4 GROWTH_{i,t} + \beta_5 MTB_{i,t} + \beta_6 SIZE_{i,t} + \beta_7 LEV_{i,t} + \delta_{i,t}$	F لیمر - مدیریت سود جونز تعدیل شده	۱۲/۷۱	(۹۸ و ۹۸۳)	۰/۰۰۰۰
	F لیمر - مدیریت سود کوتاری			۱۲/۶۹	(۹۸ و ۹۸۳)	۰/۰۰۰۰
	F لیمر - مدیریت سود کازنیک			۱۲/۷۷	(۹۸ و ۹۸۳)	۰/۰۰۰۰

مدیریت سود کازنیک KAEM			مدیریت سود کوتاری KOEM			مدیریت سود جونز تعدیل شده AJEM			آماره‌ها متغیر مستقل
احتمال آماره t	مقدار آماره t	ضرایب رگرسیون	احتمال آماره t	مقدار آماره t	ضرایب رگرسیون	احتمال آماره t	مقدار آماره t	ضرایب رگرسیون	متغیرها
									GROWTH
۰/۰۰۳۲	-۲/۹۵	-۰/۰۳	۰/۰۰۲۱	-۳/۰۸	-۰/۰۳	۰/۰۰۱۹	-۳/۱۱	-۰/۰۳	فرصت سرمایه‌گذاری MTB
۰/۰۰۰۰	۸/۳۱	۰/۲۷	۰/۰۰۰۰	۸/۵۰	۰/۲۸	۰/۰۰۰۰	۸/۵۰	۰/۲۸	اندازه شرکت SIZE
۰/۱۰۴۷	۱/۶۲	۰/۲۹	۰/۱۰۵۵	۱/۶۲	۰/۲۸	۰/۱۳۳۴	۱/۵۰	۰/۲۶	اهرم مالی LEV
۰/۰۰۰۰	۱۷/۴۴	۰/۵۴	۰/۰۰۰۰	۱۷/۳۴	۰/۵۳	۰/۰۰۰۰	۱۷/۳۷	۰/۵۳	خودرگرسیونی مرتبه اول AR(۱)
مدیریت سود جونز تعدیل شده- مدل رگرسیونی ترکیبی اثرات ثابت									
آماره دوربین- واتسون	احتمال F آماره	احتمال جارک‌برا باقیمانده		مقدار جارک‌برا باقیمانده		ضریب تعیین تعدیل شده		ضریب تعیین	
۲/۲۸۷	۰/۰۰۰۰	۰/۱۵۴		۳/۷۴۱		۰/۸۱۰		۰/۸۳۱	
مدیریت سود کوتاری- مدل رگرسیونی ترکیبی اثرات ثابت									
آماره دوربین- واتسون	احتمال F آماره	احتمال جارک‌برا باقیمانده		مقدار جارک‌برا باقیمانده		ضریب تعیین تعدیل شده		ضریب تعیین	
۲/۲۸۶	۰/۰۰۰۰	۰/۱۷۷		۳/۶۶۲		۰/۸۱۰		۰/۸۳۰	
مدیریت سود کازنیک - مدل رگرسیونی ترکیبی اثرات ثابت									
آماره دوربین- واتسون	احتمال F آماره	احتمال جارک‌برا باقیمانده		مقدار جارک‌برا باقیمانده		ضریب تعیین تعدیل شده		ضریب تعیین	
۲/۲۹۳	۰/۰۰۰۰	۰/۱۶۱		۳/۶۴۹		۰/۸۱۰		۰/۸۳۰	

نتایج حاصله در جدول فوق نشان می‌دهد که تأثیر معیارهای مختلف مدیریت سود شرکت‌ها بر حق‌الزحمه حسابرسی در سطح شرکت‌های دارای مالکیت عمده خصوصی، منفی و معنی‌دار (البته در رابطه با مدیریت سود بر اساس شاخص کوتاری در سطح اطمینان ۹۰٪) بوده است. این امر نشان می‌-

دهد که در شرکت‌های دارای مالکیت عمده خصوصی، با افزایش میزان مدیریت سود بر حسب معیارهای مختلف، حق‌الزحمه حسابرسی به طور چشمگیری کاهش یافته است. نتایج همچنین نشان می‌دهد که تأثیر اندازه شرکت‌ها بر حق‌الزحمه حسابرسی، مثبت و معنی‌دار بوده است. این موضوع نشان می‌دهد که شرکت‌های بزرگ بورسی، از حق‌الزحمه پرداختی بیشتری به حساب‌برسان طی دوره پژوهش برخوردار بوده‌اند. دیگر نتایج حاکی از تأثیر منفی و معنی‌دار فرصت سرمایه‌گذاری شرکت‌ها و همچنین نوع مالکیت شرکتی، بر حق‌الزحمه حسابرسی است. یعنی؛ در شرکت‌های دارای نسبت بالای ارزش بازار به ارزش دفتری (نسبت پایین ارزش دفتری به ارزش بازار)، به عبارت دیگر، در شرکت‌های رشدی و همچنین در شرکت‌های دارای مالکیت عمده خصوصی، هزینه حسابرسی به طور قابل ملاحظه‌ای، پایین بوده است. با توجه به معنی‌دار بودن تأثیر اثر تعاملی معیارهای مختلف مدیریت سود در نوع مالکیت شرکتی (البته در رابطه با مدیریت سود بر اساس شاخص کوتاری در سطح اطمینان ۹۰٪) بر حق‌الزحمه حسابرسی شرکت‌ها، فرضیه اصلی دوم پژوهش مورد تأیید واقع می‌شود.

بحث و نتیجه گیری

نتیجه بدست آمده همراستا با انتظار است؛ به طوری که، تأثیر معیارهای مختلف مدیریت سود شرکت‌ها بر حق‌الزحمه حسابرسی در سطح کل شرکت‌ها، مثبت ولی معنی‌دار نبوده است. این امر نشان می‌دهد که در سطح کل شرکت‌های مورد بررسی، حق‌الزحمه حسابرسی، مستقل از میزان مدیریت سود بر حسب معیارهای مختلف است. در کل دوره پژوهش، حدود ۸۰/۹٪ از تغییرات حق‌الزحمه حسابرسی (هزینه‌های حسابرسی) شرکت‌ها، تحت تأثیر معیارهای مختلف مدیریت سود و متغیرهای کنترلی به ویژه اندازه و فرصت سرمایه‌گذاری شرکت‌ها بوده است. با توجه به معنی‌دار نبودن تأثیر معیارهای مختلف مدیریت سود بر حق‌الزحمه حسابرسی در سطح کل شرکت‌ها، فرضیه اصلی اول پژوهش مورد تأیید واقع نمی‌شود. همچنین، تأثیر اندازه شرکت‌ها بر حق‌الزحمه حسابرسی، مثبت و معنی‌دار بوده است. این موضوع نشان می‌دهد که شرکت‌های بزرگ بورسی، از حق‌الزحمه پرداختی بیشتری به حساب‌برسان طی دوره پژوهش برخوردار بوده‌اند. به بیان دیگر، در شرکت‌های بزرگ بورسی، هزینه حسابرسی به طور چشمگیری، بالا بوده است. دیگر نتایج حاکی از تأثیر منفی و معنی‌دار فرصت سرمایه‌گذاری شرکت‌ها، بر حق‌الزحمه حسابرسی است. یعنی؛ در شرکت‌های دارای نسبت بالای ارزش بازار به ارزش دفتری (نسبت پایین ارزش دفتری به ارزش بازار)، به عبارت دیگر، در شرکت‌های رشدی، هزینه حسابرسی به طور قابل ملاحظه‌ای، پایین بوده است. تأثیر اندازه شرکت‌ها بر حق‌الزحمه حسابرسی، مثبت و معنی‌دار بوده است. این موضوع نشان می‌دهد که شرکت‌های بزرگ بورسی، از حق‌الزحمه پرداختی بیشتری به حساب‌برسان طی دوره پژوهش برخوردار بوده‌اند. به بیان دیگر، در شرکت‌های بزرگ بورسی، هزینه حسابرسی به طور چشمگیری، بالا بوده است. دیگر نتایج حاکی از تأثیر منفی و معنی‌دار فرصت سرمایه‌گذاری شرکت‌ها و همچنین نوع مالکیت شرکتی، بر حق‌الزحمه حسابرسی است. یعنی؛ در شرکت‌های دارای نسبت بالای ارزش بازار به ارزش دفتری (نسبت پایین ارزش دفتری به ارزش بازار)، به عبارت دیگر، در شرکت‌های رشدی و همچنین در شرکت‌های دارای

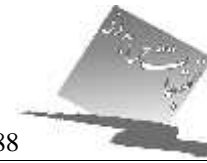
مالکیت عمده خصوصی، هزینه حسابرسی به طور قابل ملاحظه‌ای، پایین بوده است. با توجه به معنی-دار بودن تأثیر اثر تعاملی معیارهای مختلف مدیریت سود در نوع مالکیت شرکتی (البته در رابطه با مدیریت سود بر اساس شاخص کوتاری در سطح اطمینان ۹۰٪) بر حق الزحمه حسابرسی شرکت‌ها، فرضیه اصلی دوم پژوهش مورد تأیید واقع می‌شود.

فهرست منابع

۱. خیاط، محمود، و کامیابی، یحیی، (۱۳۹۵). "قیمت گذاری خدمات حسابرسی نخستین به تفکیک بخش دولتی و خصوصی" فصل نامه علمی پژوهشی دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت سال پنجم شماره ۱۷.
۲. درخشی، رضا، بادآور نهندی، یونس و برادران حسن زاده، رسول، (۱۳۹۴). "تأثیر ساختار مالکیت و ساختار مالی بر حق الزحمه حسابرسی" دانش حسابرسی، سال ۱۵ شماره ۶۰.
۳. رجبی، روح الله، قربانی، محمود و شعبانی، کیوان (۱۳۹۴). "پژوهش بررسی رابطه بین حق الزحمه حسابرسی مستقل، کیفیت سود و استقلال هیئت مدیره در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران" دانش حسابداری - سال پانزدهم - شماره ۵۹.
۴. رجبی، روح الله و محمدی خشویی، حمزه. (۱۳۸۷). "هزینه های نمایندگی و قیمت گذاری خدمات حسابرسی مستقل". بررسی های حسابداری و حسابرسی. دوره ۱۵. شماره ۵۳. صص ۳۵ - ۵۲.
۵. سجادی، سیدحسین و ابراهیمی مند، مهدی، (۱۳۸۵). "در جست و جوی استقلال حسابرسان" روزنامه سرمایه، شماره ۳۱.
۶. علوی طبری، حسین، رجبی، روح اله و شهبازی، منصوره (۱۳۹۰). "رابطه نظام راهبردی و حق الزحمه حسابرسی مستقل شرکتها" دانش حسابداری. سال دوم، شماره ۵، صص ۷۵-۱۰۱.
۷. کرمشاهی، بهنام (۱۳۹۵) "تأثیر کیفیت حسابرسی بر هزینه نمایندگی، مدیریت سود و محافظه کاری در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران" فصلنامه مطالعات حسابداری و حسابرسی، انجمن حسابداری ایران، سال ششم، شماره بیست و یکم، بهار ۱۳۹۶ صص ۸۶-۱۰۱.
۸. ملکیان، اسفندیار و نیکروان فرد، بیبا (۱۳۹۴). "بررسی تأثیر مالکان نهادی و دولتی بر دستمزد حسابرسی مستقل در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران". مجله پیشرفت های حسابداری دانشگاه شیراز دوره هفتم، شماره اول، بهار و تابستان ۱۳۹۴، پیاپی ۶۸/۳ صص ۱۳۹-۱۶۶.
۹. مهرانی، ساسان و جمشیدی اوانکی، کوروش. (۱۳۹۰). "عوامل موثر بر تعیین حق الزحمه حسابرسی" ماهنامه حسابدار رسمی حسابدار رسمی. شماره ۱۳، صص ۷۸-۶۰.

۱۰. نیک بخت، محمد رضا و تنانی، محسن (۱۳۸۹). "بررسی عوامل مؤثر بر حق الزحمه حسابرسی صورت های مالی" **مجله پژوهشهای حسابداری مالی** سال دوم ، شماره دوم شماره پیاپی (۴) تابستان ۱۳۸۹ صص ۱۱۱-۱۳۲.
۱۱. نیکبخت، محمدرضا، طاهری، مسعود، غزنوی، محمدصادق و غواصی کناری، محمد(۱۳۹۴)"بررسی مدیریت سود در شرکتهای عرضه کننده اوالیه در مقایسه با سایر شرکتهای" **فصلنامه تحقیقات حسابداری و حسابرسی**، انجمن حسابداری ایران، سال هفتم، شماره بیست و هشتم زمستان ۱۳۹۴ صص ۴-۱۷.
12. Ben Ali, C. & Lesage, C. (2012). "Audit pricing and nature of controlling shareholders": Evidence from France. **China Journal of Accounting Research**, 6 (1): 21-34.
13. Chen, H., J. Z. Chen, and G. J. Lobo (2010). "Effects of Audit Quality on Earnings Management and Cost of Equity Capital: Evidence from China", **Contemporary Accounting Research**, Vol. 28, Issue. 3, pp. 892925.
14. Denis. D. K, McConnell. J. J., (2003) , " International Corporate Governance", **Finance Working Paper**, Vol.38,No.1, PP.1 62.
15. Griffin, Paul A. and David H. Lont (2011) "Audit fees around dismissals and resignations": Additional evidence, **Journal of Contemporary Accounting & Economics** 7 PP. 65-81
16. Jensen, M.C., Meckling, W. (1986). "Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs, and capital structure", **Journal of Financial Economics**, 3, pp. 305-360.
17. Leventis, S. and P. E. Dimitropoulos (2010). "Audit Pricing, quality of earning and board independence: The Cose of the Athens stock exchange", **International Journal of Cardiology** 26, pp. 325332.
18. Scott, A. R. (2003). "Earnings quality and short sellers", **Accounting Horizons**, pp. 49 61.
19. Stanley Jonathan D. (2011) "Is the Audit Fee Disclosure a Leading Indicator of Clients" Business Risk? Auditing: **A Journal of Practice & Theory**, Vol. 30, No. 3,pp. 157- 179
20. Walker, M (2003)"Principal/agency theorywhen some agents are trustworthy", **Accounting and Finance, Working Paper**, Manchester: Manchester Business School, Manchester University.

Effect of Corporate Ownership Type on the Relationship between Earnings Management and Audit Fees in Listed Companies in Tehran Stock Exchange

Saeed Jabbarzadeh Kangarloue (PhD)¹©

Associate Professor of department of accounting, Urmia Branch, Islamic Azad university, Urmia, Iran.

Asghar Damirchi²

Master Student of Accounting, Islamic Azad university Urmia Branch, Iran.

(Received: 17 April 2017; Accepted: 25 July 2017)

This study aims to investigate Effect of corporate ownership type on the relationship between earnings management and audit fees in listed companies in Tehran Stock Exchange. The Study lasted from, 2004-2014, and 99 companies have been chosen. To analyze data Panel (Pooled), the multiple regression models were used in EViews software. Independent variables used in this study consist of earnings management based on modified Jones Indexes, Kothari and Kaznyk. The dependent variable of this study, the audit fees. In this study, the variables controlling the rate of growth, investment opportunities, firm size and financial leverage and moderating variable type of corporate ownership (Dummy) was also used. The results show that different measures of earnings management (discretionary accruals) on audit fees Company are effective. However, in private firms with majority ownership, despite the high level of earnings management based on different criteria, the audit cost is significantly low. Also, the effect of firm size on audit fees is positive and the significant impact of the investment opportunities and ownership of the company's audit fees, is negative and significant.

Keywords: Earnings Management, Audit Fees, Discretionary Accruals, The Type of Corporate Ownership and Stock Companies

¹ s.jabbarzadeh@iaurmia.ac.ir ©(Corresponding Author)

² asghar.damirchi@gmail.com